

Kuća pokraj mora: povremeno stanovanje na hrvatskoj obali

Urednici: Ivan Rogić, Anka Mišetić i Ratimir Zimmermann. – Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivan Pilar, 2006. (Biblioteka Zbornici)

Nekoliko mjeseci nakon objavljivanja tematskog broja časopisa **Društvena istraživanja**, (81/82 odnosno 1/2, 2006., travanj 2006.) pod općim naslovom **Kuća za odmor** – objavljen je (lipanj 2006.) opsežan poseban tematski zbornik (500 str. teksta naslova **Kuća pokraj mora**. Uz nove priloge, one koji su predstavljeni već u tematskom bloku časopisa, u Zborniku su doprinosi iz *Zavoda za prostorno planiranje Ministarstva zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva* (Antun Paunović, Ratimir Zimmermann) te od *Đure Njavre*. Valja upozoriti na pronicljive i znalačke tektove *Antuna Paunovića* o tehničkoj i društvenoj infrastrukturi te o turističkim subjektima u izgradnji struktura za povremeno stanovanje. Zbornik je, (kao istovremeno sadržajem i duhom nabijena, a i sažeta tvorevina), ne samo bitno dopunjen s priložima i dodacima, razvrstanim u 4 osnovna poglavlja/dijela: *Sastavnice povremenog stanovanja, Prema analizi stanova i kuća za odmor, Polazna gospodarska pitanja, Zaključci i preporuke* (prevedene i na engleski), već je, koliko se razaznaje, i “drugi korak” slijedom istraživanja u pripremi izrade “posebnog plana hrvatskog jadranskog područja”, (a što je dosada rezultiralo studijom “Prostorni, gospodarski i socijalni aspekti izgradnje za povremeno stanovanje na jadranskom području”) – gdje se istraživanja i nadalje drže otvorenim. Međutim, kakvi će biti i kada će uslijediti daljnji koraci nije vidljivo, iako bi se nositelja ovog istraživačkog i planskog zahvata trebalo očekivati da će operacionalizirati i najaviti barem one događaje koji se tiču javnosti, posebice stručne (npr. tribine, razgovore, forume, radionice itd.). U međuvremenu objavljivanja časopisa i zbornika čini se nije bilo tematsko-problemskih reagiranja u smislu očekivanih i neočekivanih povratnih sprega, a o čem bi se reklo u samom zborniku.

Poruke naslova

Ipak, promjena “glavnog” tematskog naslova nije beznačajna; ona nije samo figurativna modifikacija već bitno, premda implicitno, naznačuje osnovni tematsko-problemski horizont. *Odmor* je, naime, ovdje stavljen “u zgrade”, “na stranu” kao odlučujuće ne-bitan aspekt – težište je na *povremenosti korištenja* izgrađenog prostora (“kuće”) i implikacijama svestranosti takvog korištenja (koje se proteže od odmora do čekanja i iščekivanja mijena, od polu-opremljenosti do fizičkog propadanja, od situacija gdje bilo kakvog korištenja prostora/objekta uopće (ili još) ni nema, do skromnih i basnoslovnih zarada imatelja takvih prostora. Sve to može **kuća pored mora** stojeći (već prema tome: doslovce i/ili statusno, tržišno, itd.) u prvom, drugom redu pokraj ili pak podalje i u kontinentalnom dijelu Hrvatske (koji u istraživanju sudjeluje s komparativnim pokazateljima i anali-

tičkim interpretacijama). Kao takva, “kuća” se bori i brani od nedostatnih dvosmi-slenih pa i krivih evidencija (statističkih, onih o vlasništvu), zastarjelih urbani-stičkih pojmova, termina, obrazaca i procedura – na što skoro svi autori na više mjesta izričito upozoravaju.

Zaključci i preporuke iz ovog zbornika sumirajući pojedine istraživačke dionice proizlaze iz “swot” i slične analize (s identifikacijama ograničenja, preporuka i mogućih pravaca i *uvjetnih načina rješavanja* /“ako-tada”/, pledirajući za suštin-ske potrebite regulativne promjene – primjerice više usmjerena porezna politika koja, (pokazalo bi se, vjerojatno, u analizama kakvih nema zasada u sprovedenim istraživanjima) djeluje kroz *porez na nekretnine*, ali i kao *porez na kuće za od-mor*, a u pojedinim slučajevima i kao *porez na neizgrađeno građevno zemljište* (!) Uz to, potrebite su i preobrazbe percepcija, odlučivanja i aktivnosti u lokalnim i mjesnim zajednicama, kod upravnih tijela. Propituje se upozorava o generiranju i formiranju socijalnih resursa s obzirom na subjekte i aktere. O značajkama i pro-porcijama investicijskih sredstava, o održanju ali i o komercijalizaciji javnih sa-držaja.

Tek potom, ako još uopće, mogle bi se očekivati i desiti promjene “na terenu” u pravcu (ma koliko to zvučalo otrcano i neodređeno) očuvanja održivog razvitka, okoliša, kulturne baštine, individualnih i društvenih prava. Ponuđenih interpreta-cija (i podataka) ovog istraživanja mogli bi se neki iznenaditi i prestrašiti. Na-ročito, tiču li se zaključci položaja u društvu, pomanjkanja sredstava i klijenteliz-ma za račun lokalnih zajednica, “parazitiranja” na infrastrukturi iz javnih sredsta-va, izgradnje (uključujući i “bespravnu” kao “trojanskog konja” u postizanju lokal-nog infrastrukturnog opremanja i prometnog dopiranja).

Lakša iznenađenja; za arhitekte, urbaniste, povjesničare umjetnosti i druge ljubi-telje i pregoce krajobraznih, graditeljskih i estetskih dimenzija, bit će “šokantno” da samo 11% (uzorka) stalnih stanovnika ističe ružnoću kuća za odmor! Općeni-to, zaključci ne otklanjaju tjeskobu u pogledu sustavne neizvjesnosti prostorne re-gulacije u Hrvatskoj. Preporuke nisu izgledno obećavajuće.

U predgovoru se naglašava; ovom knjigom uspješnije je rješavanje u otvaranju nego li zatvaranju ključnih pitanja. Urednici vjeruju da će i ova knjiga “*u tom po-gledu biti na pomoć svima koji, dakako, pomoć traže.*” (Tko bi i tko će takvu po-moć potražiti ili joj se odupirati – sjajna tema posebnog istraživanja). Ako bi se aspekt *Polazna gospodarska pitanja*, proširio s pravnim, političkim, tehnološkim i drugim aspektima (a mnogi su od takvih posredno inkorporirani, naročito kad je riječ o infrastrukturi), struktura ovog zbornika mogla bi poslužiti kao *predložak – model za istraživanja* u domeni prostorno-planerskih (i drugih) strategija. Na prvom mjestu bila bi svakako *bespravna izgradnja* (koje se ovdje, nužno, istra-živanje dotiče), a koja ne samo medijski već i na scenama i tribinama “struka” ostaje za razumijevanje i vrednovanje uspješno zakrivena frazama i kvazi-ob-jašnjenjima sa službenih i s javnih mjesta.

Entiteti

Uza svu analitičku ekvilibristiku, izbjegavajući moguće konfuzije slijedom evidencija o stanovima i o kućama, uz ne-jasnoće sa stambenim jedinicama, stambenim zonama, itd., u izvlačenjima od napasti poistovjećivanja stana s kućom – potražilo se zamjenske *neutralne sintagme*. Uvjerljive – ali nedorečene. Mogućeg, ali upitnog integralnog značenja kao: “sklopovi za povremeno stanovanje”, “povremeni sklop”, “novi sklop”, “stambeni sklop”, (analogno i “tehnički sklop”). U takvim sklopovima nije se potražilo i otkrilo istraživačko mjesto o kontekstualnim prostornim karakteristikama (i svemu što iz toga slijedi).

Zaklonjena korištenja

Prisjetiti se na *anegdotalni tip* “povremene kuće” gdje interferira (prilagođena) svakodnevnica vlasnika-iznajmljivača sa slučajnim ili stalnijim gostima koji su privremeno/povremeno došli u inače “prazan” ili inače drukčije uspostavljen (namješten, opremljen, pristupačan) *dio* kuće, i gdje je upravo takva (statistički i morfološki) nevidljiva promjena bitna odrednica korištenja. Ili: šaljive pa i paklene situacije kakvih zna biti, namjere li se zainteresirani (suvlasnici, rođaci, nasljednici i drugi pretendenti) da *se povremeno ali u isti mah* okoriste kućom koja im (pravno ili uzurpatorski) pripada. Ova životna dinamika nije izazvala istraživačko zanimanje i tumačenje već se osmatranje iscrpilo u tipologijama, klasifikacijama i morfologijama prostorno-građevnih tvorevina.

Ostavljajući zbiljske situacije korisničkih stanja povremenog korištenja neispitanim (što se odnosi na neposredna boravišta: stan, kuća, apartmani...), a i na bliže i daljnje boravišno okruženje, na korištenje prometne i komunalne infrastrukture, istraživanje se zasada odreklo kvalitativne znatizelje. Za takve uvide i interpretacije nije, naime, dostatna graduacija ocjene stanja ili zadovoljstva na ljestvici “bolje-lošije”.

Stoga, u takvom osmatranju ni nije paradoksalno, da uz izvrsne i imaginativne interpretacije, neka uopćavanja počivaju na svojevrsnoj *idealizaciji* korištenja kuća pokraj mora – kao (ipak) nekonfliktnih. (Na što, uz nedovoljan oprez, navode stavovi stalnih stanovnika i povremenih stanovnika, također i stavovi dužnosnika lokalne samouprave, mladih (srednjoškolaca), stručnjaka u iscrpnim autorskim prilogima.

Fantazijski scenariji

U odnosu na tematski dvobroj, problemski se nije obogatila sama tema “odmora/odmaranja” (individualiziranog izbora, namjernih turističkih provođenja...), nije se (na razini propitivanja, ali i na razini preporuka) bavilo s proturječijima u održavanju razlika između boravišta i prebivališta (kako je još uvijek u hrvatskoj

regulativi). Čvrsto se istraživanje drži građevine, kao da nema drugih konstelacija. Neka bude dozvoljeno predložiti "ad hoc" fantazijske scenarije, (kakvih, vjerojatno ima, vješto operacionaliziranih u asortimanu *cyber* igrice): potpuno neiskorištenu (nenaseljenu, s privremenim izbjivanjem) aglomeraciju gdje žive samo domaći, lijepo očuvanu i u urednom funkcionalnom pogonu infrastrukture svako-nešto (povremeno) posjećuju i to pokatkad odjednom, "cruiseri" s nekoliko tisuća moreplovaca. Alternativno, mogu biti jahte, ronioci, zrakoplovci... U naselju dugotrajno sezonski zgusnutog pogona turista, *povremenika*, došljaka i domaćih – valja se snaći u susretima golfa, poljodjelaca, ribara, hodočasnika, proljetnih i jesenskih *globetrottera*. Imaju li ikakve veze MMS mobilne poruke povremeno zatočenih bilo gdje na Jadranu s nekadašnjim putopisima?

Identitet stalnosti

Čemu inzistirati na da je odlučujuće za lokalni identitet "stalno stanovništvo", da je neophodna u tome "stalna životna adresa" (str. 467). Tko bi uopće bili oni koji "stalno stanuju"? uključujući i konačne domove za stare i nemoćne, redovnike u samostanima). Zašto ne bi, primjerice još moćni stariji iz hladnih krajeva kad sele u svoje "sklopove" na jugu, mijenjajući jednakomjerna mjesta i ne napuštajući u svom životnom značaju ni jedno od njih, – bili uvršteni tek u povremene, došljake ili turiste, nego (barem napola) u domaće? Je li doista bitna ili je izmišljena i nametnuta razlika između dvaju kućica: na otoku i na priobalju – između kojih se plovi nekoliko minuta, kao dizalom između dva stana u velikoj stambenoj zgradi koja kao adresa funkcionira kao jedno mjesto boravljenja? Nije li sam pojam "stalnosti" i "trajnosti" mehanički ukočen, paralizirao vitalnost i uloženu energiju u ovaj izvanredan istraživački projekt?

Uostalom zaključno se kaže (str. 466.) "*Bipolarni model primarno – sekundarno stanovanje time se izlaže transformaciji u višezavičajni, heterotopični model, gdje vlasnik istodobno rabi više "alternativnih" adresa i – zavičaja*". U pojmovnim i interpretativnim nedoumicama i nesigurnostima upitno je i na što se misli pod "nacionalnim prostorom", njegovim ugrožavanjem (str. 464.) i u kom je smislu prostor ograničeno dobro (str. 477.)? Inače takve se formulacije premještaju u prostor političke frazeologije. Istraživanje je potvrdilo da su pokolebani pa i opovrgnuti stereotipi o totalnim razlikama "domaćih" i "došljaka", otkrivajući polja ambivalencije, igre, kooperacije, kompetencije i preuzimanja predložaka. Ovako i onako došljaci se uz neželjena obilježja vide i prihvaćaju kao možda i nužan generator lokalnog razvitka i orijentir za prilagodbu vlastitog položaja u sadašnjosti i budućnosti.

Literatura, autori, dodaci

Uz *Bilješke o autorima* u *Zborniku su Literatura i izvori*. O navedenoj literaturi ostaje reći što i za tematski blok časopisa. U dodacima priloga u *Zborniku* su fo-

todokumentacija, anketni upitnici, CD. U Dodatku 1 (nažalost presitno za čitljivo uočavanje) niz je klasificiranih primjera zračnih snimaka gradnje. Kada se pročita-ju anketni upitnici, javljaju se neka pitanja o razumljivosti; npr. što će se razum-jeti (kao jedan od ponuđenih odgovora) pod pitanjem “koliko ste zadovoljni rješavanjem sljedećih pitanja i problema u naselju”? – *Gospodarenje obalom?* Prethodno bilo bi opravdano upitati: što je za vas “gospodarenje obalom” (uređenje plaža?, nasipavanje? davanje pomorskog dobra u koncesiju? izgradnja mu-liča/privezišta? utvrđivanje ribolovnih zona? pošumljavanje?...). U pitanju pak o (ne)zadovoljstvu sa sadašnjim uvjetima stanovanja nema pitanja o *održavanju/upravljanju stanom/zgradom* (osobito kod apartmanskih tvorevina), o *rekonstrukcijama* (također mogućem utočištu za izigravanja u prostoru). Neke anketne intonacije nude državu kao glavnog regulatornog arbitra; *jeste li za zabranu, tre- ba li dopustiti* i sl.), – podalje od pregovora, dogovora, stimulacija, destimulacija u planiranju i uređivanju prostora. Za sastav budućih upitnika, suradnja onih koji kuću ne vide samo kao tipološku i morfološku kategoriju, već i određeni gradi- teljski entitet, bila bi dobro došla. Na to upućuju konstatacije-pretpostavke i u sa- mom *Zborniku* kao “*povremeno stanovanje može funkcionirati bez društvene in- frastrukture mnogo lakše nego bez tehničke...*” (str. 147.). Pozivi na preciziranje instrumentarija istraživanja privremeno mogu biti odloženi – dok se ne rastereti breme temeljnih proturječnosti, dilema i neriješenosti prostornog planiranja i prakse. Pored takvog bremena kao da je svaka **kuća pokraj mora** umiljato prib- ježište, makar povremeno.

Okupljeni tekstovi o “kući za odmor” i “kući pokraj mora” ostaju kao faktička i kao djelotvorna zasebna (premda problemski i slijedom povezana) dokumentaci- ja. Poštujući vremensku razliku zrenja istraživanja i vlastitih saznanja – ovi osvrti također ostaju zasebni.

Fedor Kritovac
Zagreb, Hrvatska